

Mokronog.

(Spisal J. Šašelj.)

Med najlepše doline na Dolenjskem se prišteva sicer mala, ali rodovitna in zanimiva šentrupertska dolina, katero namaka Mirna, precej širok potok, navadno res počasen in miren, ki pa nareja o nalivih bližnjim travnikom mnogo škode. V tej dolini sta, razven več malih, dve lepi vasi Mirna in Šentrupert, nad katerim se vzdiguje na precejšnji višini prijazna Vesela Gora z lepo baziliko. Tudi več lepih gradov gledamo v njej, kakor Rakovnik, Dob, Grič, Škrljevo in Mirnski grad. V jugovzhodnem koncu pa leži v podolgasti kotlini trg Mokronog, ki je dobil svoje ime od mokrih tal, na katerih stoji. Oglejmo si ga nekoliko!

Med najstarejše naselbine na Kranjskem, o katerih molči zgodovina in o katerih nam govore le mrtveci in grobovi, prištevati moremo tudi Mokronog. Reči, katere so se zadnja leta izkopavale iz gomil in grobišč v mokronoški okolici, pri sv. Križu, Slepšeku, Ostrožniku in Ribjeku, četrt do pol ure od Mokronoga proti Mirni, in ki spadajo v hallstadtsko in laténsko dóbo, nam spričujejo, da so stanovali tu ljudje že v davnem času, več stoletij pred Kr. Našli so tu različne bronaste igle za lase, uhane, zapestnice, dolge meče z verigami ob nožnicah in takozvane »kranjske ali vaške fibule«, neka posebnost kranjskih izkopin.

V »Zapečárju«, hosti četrt ure od Mokronoga, spričuje nam »Ajdovska jama«, da so že Rimljani kopali tu rudo. V trgu samem in na polju najdejo ljudje večkrat pri oranju rimske novce, celó zlate in druge rimske stvari.

A najznamenitejša najdba iz te dóbe so novci, katerih je skopal pisatelj teh vrstic leta 1879. v Pričinski hosti nad Mokronogom poln loncec, čez 4000, in ki segajo v tretje stoletje po Kr., ter so od teh-le 17 vladarjev in vladaric: Galliena (260—268), njegove žene Salonine in njegovega sina Salonina, Claudija Gothica (268—270), Quintilla (276), Posthuma (267), Victorina, dveh Tetricov, Aureliana (270—275), njegove žene Severine, Tacita in Floriana (275—276), Proba (276—282), Cara, Carina, Numeriana (282—285).¹⁾ Leta 1880. se je pa našel v jarku pod mokronoškim gradom zlat novce bizantinskega vladarja Anastasija II., kar nam spričuje, da je bil Mokronog tudi v srednjem veku naseljen.

V zgodovini se omenja Mokronog, kolikor je meni znano, prvokrat ob času koroške kneginje sv. Heme (983—1045), ki je bila lastnica mokronoškega gradu in trga, katera je darovala krškemu nunskem samostanu. Od tega pa sta prišla po ustanovljenju krške škofije (1072) tej v last, kar je trajalo z malimi izjemami do l. 1616.²⁾, ko je bil grad prodan nekemu Mahorčiču. Od tega pa ga je kupil Ernest pl. Scheerenburg. Sedanji lastnik mu je g. L. baron Berg. Kdaj je bil grad sezidan, ne vé se. Sedanja letnica na njem 1595 nam spričuje najbrž le to, da je bil tega leta popravljen in prezidan. Pod njim je

¹⁾ Vsa najdba je natanko opisana v »Slov. Nar.« l. 1880. št. 9. in 10. (Listek).

²⁾ Iz prejšnjih stoletij se imenujejo v listinah mokronoški grajščaki: L. 1137. Henrik, l. 1143. do 1173. Adalbert, l. 1177. Otto, l. 1248. Wolzling.

čeden park in lep vrt z različnim grmičevjem in krasnimi cveticami.

Stara pravljica nam pripoveduje o Mokronogu, da je bilo nekdanj na tem prostoru mesto. To nam potrjuje tudi Valvasor, ki pripomni, da se je mesto vsled različnih vojskâ in požarov ¹⁾ toliko zmanjšalo, da je zdaj le trg. Mokronog je bil že v srednjem veku znamenit, ker je imel že l. 1367. svojega sodnika, ki se je zval Otto. Tudi je bil, da se je ložje branil pred napadom sovražnikov, kakor sploh vsa mesta in trgi, obdan z ozidjem. Še dandanes se imenuje en del »za zidom«, in šele pred malo leti podrli so velika vrata pri »grajskem turnu«, kjer je bil nekdanj glavni vhod v trg. V srednjem veku se malo bere o njem, ker je precej oddaljen od glavne ceste, ki veže Novo Mesto z Ljubljano, in v zatišju, kamor ni lahko zašel sovražnik, zato pa tudi ne beremo, da bi ga bili nadlegovali in pustošili večkrat Turki, kakor so delali po mnogih drugih krajih na Kranjskem.

Najbolj je zaslovel Mokronog po svetu l. 1871. s svojim — potresom. To je bilo ono usodepolno leto, katerega starejših ljudij gotovo ne bode nikdo pozabil vse svoje žive dni. Vsaj se je pa tudi treslo več nego leto dnij skoraj vsak dan brez izjeme. Prestrašeno ljudstvo užilo je strahú, kakor ne prej ne kasnej nikdar. Najhujša pa je bila noč 2. decembra, katero so prečuli vsi pod milim nebom. Treslo se je celo noč pod nogami in tako strašno je bobnelo v zemlji, da so mislili na sodnji dan, in da več ne dočakajo belega dneva. V največjem strahu so se zbirali v sprevod na Žalostno goro k žalostni Materi Božji,

¹⁾ Tako n. pr. se bere v stari krstni knjigi, da je nastal l. 1681. dne 14. aprila o polnoči strašen požar, ki je upepelil ves Mokronog.

da bi jo prosili pomoči. Bila je to polnočna procesija iz trga na Goro, kakoršne ni bilo ne prej ne kasnej več. Tudi naslednja leta se je oglašal potres še večkrat, posebno v spomladi l. 1876. in l. 1881., ko je bila ona katastrofa v Zagrebu. Dandanes pa je zopet vse mirno.

Današnji Mokronog, ki se je od Valvasorjevega časa, kakor nam kaže podoba v Valvasorju, zeló razširil in povečal, je precej lep trg. V zadnjih desetletjih pozidali so mnogo lepih hiš. Najlepša med njimi je nekdanja Pehanitova hiša, katero nam kaže slika na levi strani Mokronoga, podobna čednemu gradu. V njej so vsi uradi: sodišče, davčni urad, notarijat in pa zapori za hudodelce. Razun »Trga« ima še štiri dele, ki se imenujejo: Paradiž, Frenga, Šavergasa in za Zidom. Posebno dobro je preskrbljen z zdravo pitno vodo, katero mu podaja šest vodnjakov, vrelcev, ki nikdar ne presahnejo. Razven omenjenih uradov je v njem še brzojavni urad in pošta, zvezana s Trebnjem in Radno.

Mokronog šteje po zadnjem števljenju z dné 31. grudna 1890. l. 843 prebivalcev, ki stanujejo v 160. hišah. Za izobražbo naroda skrbi šola, katere začetek sega v 1808. l. Iz početka je bila jednorazrednica, a ta se je l. 1875. razširila v trirazrednico in l. vinotoka 1890 v štirazrednico. Prvi učitelj Mokronoški je bil Matija Tomšič. A najbolj zaslužen je g. Jos. Potokar, ki je poučeval tu čez 40 let, t. j. od l. 1837.—1879. in bil odlikovan za svoje marljivo delovanje leta 1877. s srebrnim križcem s krono.

V Mokronogu bil je prvotno le vikarijat, ki je spadal pod Šentrupert. Ker je bil pa ta odvisen od novomeške proštije, moral je novomeški kapitelj

potrjevati mokronoške vikarje.¹⁾ Vendar pa beremo že v davnem času imena mokronoških duhovnikov. Že l. 1248. se bere »Otto plebanus«.²⁾ V 14. stoletju pa beremo ime »Rapatus castellanus de Nassenfues«.³⁾ V l. 1370. pa se bere, da je morala dajati »capella Nazzenfuz« papežu cerkveno desetino.⁴⁾

Šele leta 1649. postala je v Mokronogu prava fara in sicer po ustanovi grajščaka Ernesta Mihaela pl. Scheerenburga.

Sedanja farna cerkev, ki je bila sezidana, kakor nam pove kamenita plošča nad velikimi vrati, pod župnikom Vrčičem leta 1824. in posvečena od škofa Antona Alojzija na čast svetemu Egidiju l. 1828., je dokaj lepa ter ima v stranskem altarju telo sv. Vincencija. Izmed njenih peterih podružnic je najlepša in najznamenitejša romarska cerkev žalostne Matere Božje na Žalostni Gori, ki je daleč na okoli sloveča Božja pot s sv. stopnicami. Vzdiguje se četrť ure nad Mokronogom na prijaznem hribu,

¹⁾ Valv. XI. 487.

²⁾ Valv. XI. 335.

³⁾ Šumi: »Archiv« I. 191.

⁴⁾ Šumi: »Archiv« I. 95.

raz kateri je kaj lep razgled po vsi šentrupertski dolini. Kdaj se je tu cerkev sezidala, ne vé se gotovo, najbrž okoli l. 1670. Veliki altar, ki je iz črnkastega marmorja in ima prelep kip žalostne Matere Božje z mečem v prsih, ki drži mrtvega Sina na kolenih, daroval je mokronoški grajščak Ivan Daniel Kaisel leta 1675. Obok nad njim je obdan s čednimi slikami iz žalostnih skrivnostij Matere Božje. Razven velikega ima cerkev še štiri stranske altarje.

Malo pod cerkvijo na južnovzhodni strani so sv. stopnice, ki so bile sezidane okoli leta 1767. in prenovljene l. 1872. Sv. stopnice so iz črnega marmorja; obok nad njimi pa je olepšan z lepimi slikami, ki predstavljajo Jezusovo trpljenje od zadnje večerje do njegove smrti in njegovega vstajenja.

Na to prijazno goro k žalostni Materi Božji prihajajo radi ne le Mokronožanje, marveč sploh Dolenjci iz bližnjih in daljnih krajev — in ne zastonj. Mnoge obljubne podobe in slike iz zadnjih dveh stoletij, ki visijo v cerkvi po stenah, nam spričujejo, da je Marija že od nekdaj delila obilno milosti na tem sv. kraju.

Lepota v prirodi.

(Spisal Severus.)

No bi dosledno sodili in lepoto v prirodi s tisto mero merili, kakor proizvode umetnosti: kiparstva, slikarstva, godbe, leposlovja, nikdar bi se je ne nagledali. Toda lepote prirode ne cenimo dostojno, kar

je že Jean Paul očital svojim vrstnikom, češ, da se lepota umetnosti brez konca in kraja slavi, lepote v prirodi se pa niti ne omeni ne: »Spricht man denn nicht von der Natur, als wäre diese Schöpfung eines Schöpfers — worin ihr